

ДО ПИТАННЯ ПРО УРБАНОНІМИ ДРОГОБИЧА

У статті розглянуто урбаноніми Дрогобича як матеріал для вивчення онімної лексики та один із аспектів здійснення громадського виховання студентської молоді. З'ясовано, що основними ознаками, за якими іменуються дрогобицькі вулиці є меморіальність та характеристичність.

Ключові слова: урбаноніми, мовиваційна база, територіальне членування, мотив номінації.

Постановка проблеми. Аналіз будь-якої системи неможливий без чіткого уявлення про появу, розвиток, закономірності функціонування її компонентів. Так само розвиток топоніміки передбачає дослідження назв великих і малих топонімних об'єктів, таких, що мають давню історію, й тих, що недавно виникли, сільських, селищних та міських, адже всі вони є елементами однієї структури, і аналіз одних неможливий без з'ясування особливостей інших. Тому передусім важливість цього дослідження зумовлена необхідністю з'ясування місця урбанонімів у топонімній системі [1, 1]. Тож урбаноніми Дрогобича як надзвичайно численні елементи онімного простору, а також їх вплив на національно-патріотичне виховання заслуговують на ґрунтовне дослідження.

Теоретичні питання класифікації назв міських та сільських вулиць України опрацьовано такими відомими сучасними мовознавцями, як К. Галас, Ю. Карпенко, О. Купчинський, І. Сабадош, М. Худаш та ін. Про назви вулиць Дрогобича неодноразово писали і дрогобицькі краєзнавці, серед яких чільне місце належить журналісту Р. Пастуху.

Джерельною базою дослідження послужили офіційні списки назв вулиць м. Дрогобича, карти, схеми, телефонні довідники міста та власні результати опитування мешканців.

Мета нашого дослідження – здійснення комплексного аналізу складу, функціонування і розвитку дрогобицького урбанонімікону та аналіз пізнавально-виховних можливостей вивчення назв вулиць.

Виклад основного матеріалу. Аналіз специфіки функціонування урбанонімів переконує, що при називанні вулиці вирішальною повинна виступати природа номінованих об'єктів. Вони мають належати до території населеного пункту, бути одиницею територіального членування, мати необхідність мовнознакової репрезентації. Домінуючою функцією для усіх урбанонімів є номінативна, а асоціативна, ідеологічна та характеристична виступають факультативними, другорядним [6, 56].

Розглядаючи мотиваційну базу назв вулиць Дрогобича, переконуємося, що основними ознаками, за якими вони іменуються, є меморіальність, або вшанування; характеристичність, або асоціативність.

Крім цього можна виділити ще додаткові мотиви номінації:

- оціночні урбаноніми: пряма, або об'єктивна, мотивація (факт реальної співвіднесеності назви і об'єкта вважається істинним);
- уявно реальні урбаноніми: опосередкована мотивація (реальна співвіднесеність назви і об'єкта сумнівна);
- довільні урбаноніми: штучна мотивація (реальна співвіднесеність назви і об'єкта відсутня) [1, 9].

Меморіальні назви, або назви-вшанування, складають 61% від усіх офіційних урбанонімів. При цьому виділяється гуманістичний підтип, що знайшов відображення в уславленні осіб, які зробили внесок в духовний та культурний розвиток людства, та національно-патріотичний підтип – уславлення борців за волю, становлення та незалежність України. До меморіальних назв належать назви таких вулиць:

– вулиці, названі на честь політичних, громадських та культурних діячів України: *Степана Бендери, Івана Богуна, Василя Барського, Володимира Гнатюка, Максима Залізняка, Марії Заньковоцької, Леся Курбаса, Павла Полуботка, Лесі Українки, Тараса Шевченка;*

– вулиці, названі на честь політичних, громадських та культурних діячів інших держав: *Людвіга Ван Бетховена, Михайла Лермонтова, Модеста Менцинського, Адама Міцкевича, Миколи Некрасова, Олександра Пушкіна, Шота Руставелі, Андрія Сахарова, Юліуша Словацького, Шолом-Алейхема, Фридерика Шопена.*

Друга група назв вулиць (28%) – характеристична, або асоціативна – це урбаноніми, що характеризують об'єкт за іншим об'єктом, який знаходиться на вулиці або поблизу (включаючи назви ближніх поселень): *Бориславська* (від м. Борислав), *Вокзальна, Вокзальний, Завалля, Залужанська* (від с. Залужани), *Зарічна, Індустріальна, Лішнянська* (від с. Лішня), *Млинарська, Плебанія, Побук, Раневецька* (від с. Раневичі), *Стрийська* (від м. Стрий), *Фабрична, Шкільна.*

Третя група – оціночні урбаноніми. Вони появились внаслідок мовної реалізації внутрішнього оцінювання мовцем того чи іншого явища. Іншими словами, вулицю названо так за місцем первісного розташування, або ж за первісним розміром, формою: *Мала, Нагірна, Нова, Завіжна, Війтівська Гора, Горішня Брама, Замкова Гора, Солоний Ставок.*

Четверта група – реально уявні урбаноніми (реальна співвіднесеність назви і об'єкта можлива, але сумнівна). Вулицю названо так тому, що такою її уявляли, або хотіли бачити ті, хто її іменував: назви

переважно емоційно-естетичні, професійні: *Вербова, Гірський, Городній, Зелена, Квітневий, Рівна, Тиха, Луговий, Музична, Опришківська, Прорізна, Будівельна, Гончарська, Жупна, Зварицька, Ковальська, Комінарська, Механізаторів, Нафтовиків, Ріпницька, Спортивна, Шевська*.

Довільні урбаноніми: (реальна співвіднесеність назви і об'єкта відсутня). Ці назви близькі до меморіальних, але іменовані не на честь конкретних осіб, а охоплюють ширші поняття чи реалії: *Бойківська, Буковинська, Київська, Львівська, Козацька, Купальська, Різдвяна, Холмська, Гайдамацька, Гвардійська, Грюнвальдська, Дністровська, Лемківська, Карпатська, 22 Січня*.

Отже, назви вулиць Дрогобича є соціально мотивованими. Абсолютна більшість із них – меморіальні.

Антропоніми формують ядро власних назв, які є джерельною базою для урбанонімії (*Петра Дорошенка, Марії Заньковецької, Володимира Івасюка, Степана Коваліва, Соломії Крушельницької*). Крім того у назвах дрогобицьких вулиць засвідчено ойконіми (*Бориславська, Залужанська, Лішнянська, Раневецька, Трускавецька*), гідроніми (*Тисменицька Дністровська*), ороніми (*Карпатська*) та апелятиви (*Вербова, Зелена, Тиха, Нафтовиків, Слюсарська, Спортивна*).

Досліджуючи джерельну базу і механізми творення урбанонімів, поділяємо усі назви вулиць Дрогобича на дві групи:

- урбаноніми, утворені від власних назв (відонімні);
- урбаноніми, утворені від апелятивів (відапелятивні) [7, 34].

Ядром джерельної бази відонімних назв вулиць Дрогобича послужили власні найменування. Урбаноніми відонімного походження складають 60 % усіх одиниць. Основу їх формують антропоніми (52% усіх відонімних утворень), що трансформувалися в урбаноніми: *Володимира Бірчака, Дмитра Бортнянського, Остапа Вишні, Дмитра Вітовського, Уляни Кравченко, Максима Кривоноса, Анорія Мельника, Михайла Павлика, Симона Петлюри, Василя Стуса, Лесі Українки, Андрія Шептицького* тощо.

На межі ядра і периферії онімів як джерельної бази урбанонімів перебувають топоніми (8%): *Лішнянська, Раневецька, Рихтицька, Самбірська, Стрийська, Трускавецька, Київська, Львівська*.

Розглядаючи урбаноніми, утворені від апелятивів, зв'язуємо, що такі найменування пояснюються прагненням людей називати навколишні об'єкти з метою орієнтації легкими для запам'ятовування, зрозумілими словами, які б позначали відомі об'єкти [4, 114]. Відапелятивні урбаноніми складають 39% від усіх найменувань. Це зумовлено мен-

шою ідеологічною потенцією загальних назв, порівняно з власними [3, 6]. Серед відапелятивних назв зустрічаємо:

- естетичні урбаноніми: *Вербова, Зелена, Рівна, Тиха*;
- професійні урбаноніми: *Будівельна, Гончарська, Зварницька, Ковальська, Коминярська, Механізаторів, Нафтовиків*;
- пам'яткові урбаноніми: *Бойківська, Козацька, Різдвяна, Грюнвальдська, Лемківська*;
- урбаноніми-орієнтири: *Солоний Ставок, Завалля, Озерна, Паркова*.

Отже, джерельна база та механізм творення урбанонімів Дрогобича дозволяє робити **висновок** про те, що назви вулиць Дрогобича, як і назви вулиць інших міст та сіл України у своїй переважній більшості – утворення від власних назв (від антропонімів, від ойконімів та від гідронімів), а також відапелятивні утворення, що вказують переважно на місце розташування вулиці та на якусь іншу характеризуючу ознаку.

Зі здобуттям Україною власної державності після кількасотлітнього перебування в складі інших держав і зміною її суспільно-політичного ладу, природно, актуалізувалося питання як про усунення з її ономастичнон слідів колишньої політичної та культурно-мовної залежності, так і про введення до нього нових компонентів та їх систем, тобто про перейменування, фонетико-морфологічну модифікацію і взагалі зміну семантичної мотивованості певних розрядів найменувань [7, 40]. У загальних рамках процесів перейменування – заміни назв, пов'язаних насамперед з комуністичною ідеологією та російською і радянською історією й культурою – вирізняються хронологічно перша хвиля, що розпочалася ще в часи перебудови в СРСР і проходила в руслі процесів суспільної демократизації і наступна хвиля, пов'язана з прагненням до відновлення історичних джерел, національного відродження й державної самостійності.

Назви сучасних вулиць Дрогобича – цікавий не лише лексичний, але й пізнально-виховний матеріал, що може бути успішно використаний під час роботи зі студентами. Антропоніми і топоніми формують ядро власних назв, які є джерельною базою для урбанонімів узагалі і дрогобичьких урбанонімів зокрема.

1. Галай О. Українська урбанімія Закарпаття в ХХ-ХХІ ст. – Автореф. ... канд. філол. наук. – Ужгород, 2009. – 19 с.
2. Кругляк Ю. М. Ім'я вашого міста. – К.: Наукова думка, 1978. – 145 с.
3. Котович В. Походження назв населених пунктів Опілля. – Дрогобич: Відродження, 2000. – 155 с.

4. Крижанівська О. Назви вулиць і частин села Цибулевого Знам'янського району Кіровоградської області // Наукові записки. Серія: Мовознавство. – Тернопіль: ТДПУ, 2003. – Вип. I. – С. 114–116.
5. Пастух Р. Вулицями старого Дрогобича. – Львів: Каменярь, 1991. – 165 с.
6. Питання історичної ономастики. – К.: Наукова думка, 1994. – 258 с.
7. Студії з ономастики та етимології. – К.: Наукова думка, 2002. – 280 с.

In the article urbanonimy Drohobych as material for the study of vocabulary and onimnoi one aspect of performance of the public education of students. It was found that the main grounds on which the street is named Drogobych memorialnist and harakterystychnist.

Keywords: *urbanonimy, movyvation base, territorial division, motive nomination.*